
ЧИ МОЖЛИВЕ ПОЛІПШЕННЯ СИТУАЦІЇ З ФІНАНСУВАННЯМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ СФЕРИ?

Виступ Голови Центрального комітету профспілки працівників НАН України
Анатолія Івановича Широкова

Шановні колеги!

Комітет Верховної Ради України 13 березня 2013 р. провів слухання на тему «Про стан законодавчого забезпечення фінансування науково-технічної сфери», участь у яких брали і багато вчених Академії, зокрема й присутніх зараз на Загальних зборах. Цей форум констатував існування двох протилежних або різновекторних тенденцій. Одна з них має глобальний характер і полягає в тому, що за останні 10 років витрати на науку збільшуються вищими темпами, ніж зростання світової економіки. Середньосвітовий показник наукоємності ВВП становить 1,9%. Найбільш розвинені країни світу подолали поріг витрат на наукові дослідження у 3% ВВП.

На відміну від усього світу Україна цілеспрямовано зменшує наукоємність свого ВВП, яка у 2012 р. становила всього 0,73% (з усіх джерел фінансування). Видатки державного бюджету на науково-технічну сфе-

ру за останні три роки постійно скорочувались і в минулому році становили лише 0,29% ВВП, що значно гірше від аналогічного показника дійсно кризового 2009 р.

За цих умов наука і науково-технічна сфера можуть у кращому випадку виконувати пізнавальну, а не економічну функцію. Такий підхід до науки не просто помилковий. Це приклад неприпустимої некомпетентності людей, наділених повноваженнями приймати рішення щодо політики держави у науковій сфері, адже практичне використання результатів досліджень в економіці залежить не тільки і не стільки від самих учених. Воно визначається, передусім, активним і платоспроможним попитом з боку виробництва і, як свідчить світовий досвід, вимагає зовсім інших масштабів та структури асигнувань.

Виникає питання: невже керівництво держави не усвідомлює всієї критичності ситуації? Нібито усвідомлює. У зверненні Президента України до Верховної Ради України у 2011 р. зазначено, що «модернізація країни можлива лише за умови розбудови сучасної єдиної науково-освітньої системи та забезпечення її випереджального розвитку. Безперечно, державні видатки на наукову сферу мають не тільки досягати законодавчо закріпленого рівня в 1,7% ВВП, а й перевищувати цей показник». Проте ці слова зовсім не підкріплені конкретними діями і кроками того ж таки Президента.

Ще влітку минулого року наша профспілка направила звернення Президенту України, у якому серед інших була й така пропо-

зиція: передбачати, починаючи з Державного бюджету 2013 року, щорічне збільшення видатків на науку на 0,2% ВВП, що дозволило б поступово, років через сім, досягнути обсягу фінансування науки, визначеного Законом. А далі події розгорталися за відомим сценарієм, коли на звернення до начальника ЖЕКУ відповідає сантехнік. Адміністрація Президента дає доручення Кабінету Міністрів підготувати відповідь, а той, у свою чергу, переадресовує звернення Профспілки Міністерству фінансів. Нарешті, відповідь ми таки отримали за підписом першого заступника міністра. Цитую: «Щодо збільшення видатків на науку на 0,2% ВВП, то реалізація вказаної пропозиції призведе до необхідності вишукування тільки в 2013 р. додаткових фінансових ресурсів в обсязі понад 3,5 млрд грн». Тобто читай так: «Хлопці, грошей немає і не буде».

І це ми чуємо тоді, коли академічна громада, суспільство в цілому бачать і знають з численних фактів, як дерибаниться державний бюджет. Мільярди і мільярди гривень «команда професіоналів» наварила на одному Євро-2012: вдвічі завищені ціни на реконструкцію і будівництво стадіонів, «золоті дороги», які почали розповзатися з таненням снігу, шкутильгаючи «Хюндаї» і багато чого іншого. Досить згадати і списання у 2012 р. Верховною Радою 23 млрд грн заборгованості з підприємств енергетичної галузі, які вже перебували у власності олігархічних кланів або готувалися до приватизації під конкретних «замовників». Не кажучи вже про такі оборудки за рахунок держбюджету, як «вишки» імені всім відомого міністра.

Те, що наука не є пріоритетом у Державному бюджеті, наочно видно, якщо порівняти фінансування за чотири останні роки НАН України, Генеральної прокуратури, СБУ і МВС. У 2009 р. бюджетне фінансування Академії у 2 рази перевищувало фінансування Генпрокуратури (1,846 млрд грн проти 966 млн грн). Через чотири роки на Генпрокуратуру пролився золотий дощ. Видатки на Генпрокуратуру — 3,200 млрд грн (+231% !), НАН України — 2,662 млрд грн

(+44%). Непогано почувається і СБУ — 3,308 млрд грн (+68%), яка відзначається нездатністю ефективно і оперативно протидіяти спробам деяких наших сусідів фактично ігнорувати суверенітет України. Є всі підстави стверджувати, що зусиллями нинішнього режиму Україна все більше скочується до становища поліцейської держави.

Престижність наукової праці перебуває у прямій залежності від її оплати. На жаль, декларативною залишається ст. 23 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», яка передбачає, що оплата праці наукового працівника повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для ефективної самостійної творчої діяльності, підвищення престижу професії наукового працівника, стимулювання залучення талановитої молоді в науку та підвищення кваліфікації наукових працівників.

Вже давно перетворилася на міраж гарантія держави щодо встановлення ставок (окладів) науковим працівникам і викладачам ВНЗ III–IV рівнів акредитації не нижче подвійної заробітної плати у промисловості. Для порівняння: оклад старшого наукового співробітника, а це найчисельніша категорія науковців — 3422 грн, а середня заробітна плата у промисловості — 3500 грн. Середньомісячна зарплата у НАН України за рахунок загального і спеціального фондів становить 3613 грн. Ми вже значно відстаємо від Російської академії наук, де зарплата виїшла на рівень 1000–1200 доларів США, або, якщо перевести у нашу грошову одиницю, — 8000–9600 грн.

Ми добре пам'ятаємо минулорічні проблеми із зайнятістю і оплатою праці. На початок 2012 р. дефіцит фонду оплати праці бюджетних установ становив 258 млн грн. Це змушувало багатьох із них зменшувати розмір обов'язкових доплат і надбавок, запроваджувати режим неповного робочого часу та практикувати надання відпусток без збереження зарплати. Завдяки зусиллям профспілки у IV кварталі минулого року вдалося добитися збільшення фінансування Академії на 50,8 млн грн для підвищення

видатків на оплату праці. У жовтні прийнято постанову Кабінету Міністрів України (від 15.10.2012 р. № 957), яка нарешті поставила крапку щодо розміру доплат за наукові ступені й учені звання, а також з 50 до 100% посадового окладу збільшила граничний розмір стимулюючих надбавок для одного працівника. Вже напередодні остаточного голосування в Парламенті за Державний бюджет на 2013 р. вдалося домогтися від Уряду збільшення на 80 млн грн видатків НАН України.

Проте проблеми, що заважали Академії нормально працювати в минулому році, не подолано й сьогодні. А хіба може бути інакше, коли бюджетний запит НАН України враховано лише на 68,3%, а фонд оплати праці (з нарахуваннями) становить 82,8% від її бюджету за загальним фондом.

Так, ситуація трохи краща. Однак у 2013 р. дефіцит фонду оплати праці, хоч і дещо менший, але становить 164,2 млн грн. Саме на таку цифру ми вийшли разом з фінансово-економічним відділом НАН України.

Вже в лютому цього року НАН України підготувала і направила Міністерству фінансів обґрунтування щодо необхідності під час внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» за підсумками I кварталу збільшити асигну-

вання Академії за загальним фондом на 304,2 млн грн, у тому числі 164,2 млн грн на заробітну плату з нарахуваннями. Лист аналогічного змісту Прем'єр-міністру України направив і ЦК профспілки.

Нам необхідно спільно докласти всіх зусиль для того, щоб домогтися поставленого завдання вже у квітні-травні, а не наприкінці року. У разі ігнорування обґрунтованих пропозицій Академії наша профспілка, як і завжди, готова вдатись до акцій протесту з відповідною оцінкою дій або, точніше, безвідповідальності влади.

Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти за підсумками вже згаданих слухань запропонував цілий комплекс заходів, спрямованих на істотне покращення ситуації з фінансуванням науково-технічної сфери. Проте ми повинні усвідомлювати, що без нашої участі, участі всієї академічної і наукової спільноти зробити це буде неможливо. Тож закликаю вас — і відомих учених, і наукову молодь, всю академічну спільноту — до активної участі у відстоюванні інтересів НАН України, а отже, і майбутнього вітчизняної науки. На завершення свого виступу хочу сказати, що з точки зору ЦК профспілки є всі підстави оцінити роботу керівництва Академії та її Президії позитивно.